

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Kultuuriteaduste ja kunstide instituut
Kirjanduse ja teatriteaduse osakond

Jaanika Siimets
Keskaegne Tallinn Indrek Hargla romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“
Bakalaureusetöö
Juhendaja Liina Lukas

Tartu 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Ajalooromaan ja kriminaalromaan.....	5
2. Keskaegse Tallinna ruumikujutus romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ ..	7
2.1 Keskaegse Tallinna iseloom.....	7
2.2 Fiktsionaalne ruum.....	8
2.3 Keskaegne Tallinn romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“	13
3. Keskaegse Tallinna olustik romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“	16
3.1 Keskaegne olustik Euroopas ja Tallinnas.....	16
3.2 Keskaegne olustik romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“	17
4. Keskaegsed tegelased romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“	21
4.1 Keskaja inimese iseloomustus.....	21
4.2 Romaani „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ tegelased	22
4.2.1 Sissejuhatus karakteriloomesse	22
4.2.2 Peategelaste analüüs romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“	24
4.2.3 Naistegelased.....	27
Kokkuvõte	29
Allikad.....	31
Kirjandus	31
Audio- visuaalsed allikad	32
Avaldamata allikad.....	32
Summary	33
Lisa 1. Romaani „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ sisukord ja tegevuspaigad	36

Sissejuhatus

Indrek Hargla loomingu põhifookus on ulmekirjandus, kuid laiema avalikkuse ees on ta tuntust kogunud alternatiivajalooliste ning ajalooliste romaanidega, mille tipuks on praegu ajaloolised kriminaalsed lood apteeker Melchiorist.

Kui Hargla väärtust Eesti ulmekirjanduse tipuna tõestavad mitmed Stalkerilulmeauhinnad, siis apteeker Melchiori lugude eest on ta pälvinud kõrgeimat tunnustust: Kultuurkapitali kirjanduse aastapreemia 2011. aastal ning Eduard Vilde nimelise kirjandusauhinna 2012. aastal („Apteeker Melchiori ja timuka tütre“ eest). Näib, et Indrek Harglal on veel palju pakkuda ning tema sisenemine ka teistesse kirjandusžanritesse peale ulmekirjanduse on tekitanud palju huvi ja on olnud õige samm – jääme ootama, millega suudab Hargla meid edaspidi üllatada.

Melchiori sarja on ka tõlgitud, alustades esimesest osast, kuid Timuka tütre tõlkimiseni ei ole veel jõutud mujal kui Soomes. Soome keeles on ilmunud kaks esimest osa ja tõlkimisel kolmas (tlk Jouko Vanhanen, kirjastus Moreeni, tõlge ilmub sügisel 2013). Prantsuse keeles on olemas esimene osa ja tõlkimisel teine (tlk Jean Pascal Ollivry). Esimest osa tõlgitakse praegu ka saksa, itaalia ja ungari keelde. Tõlge inglise keelde on samuti valmis, kuid kirjastajat alles otsitakse. Ainsana on kõigile osadele (sh ilmunud osadele) tõlkeõigused ostnud soomlased, mujal oleneb esimese osa müügiedust, kas kirjastajad soovivad ka järgmisi romaane. "Apteeker Melchior ja Pirita kägistaja", sarja neljas osa, ilmus eesti keeles 30. aprillil.¹ Sellise mahu ning saavutustega kirjanikust pole aga veel loomingulisi ülevaateid kirjutatud, mis on mõneti üllatav.

Käesolev bakalaureusetöö keskendub Indrek Hargla loomingus tähelepanu ärratanud sarjale apteeker Melchiorist, täpsemini sarja kolmandale osale - „Apteeker Melchior ja timuka tütar“², mis on huvipakkuv mitmel põhjusel. Esiteks on tegemist tunnustatud teosega, mis pälvis Eduard Vilde kirjanduspreemia. Teiseks kuulub see Hargla varasema, ulmeteemadele keskendunud või alternatiivajaloolise proosaloominguga

¹ Tõlke- ja ilmumisandmed Estonian Literature Centre andmete põhjal. Siin ja edaspidi uurimistöö koostaja poolsed märkused.

² Edaspidi ka: „Timuka tütar“

võrreldes - teistsugusesse romaanisarja, mille žanrinimetuseks võiks olla ajalooline kriminaalromaan. Kolmandaks huvitab uurimistöö autorit selle sarja puhul niivõrd oskuslikult taasloodud keskaegne miljö. See romaanisari on olnud edukas, tema lugejaskond suurem kui ühelgi Hargla varasemal romaanil.³

Uurimistöö autor on kasutanud käesoleva töö teooriaosas toetavana keskaja ajalugu ning fiktsionaalset ruumi uurivaid teoseid ning praktilise osa uurimistööst moodustab tekstianalüüs, mida toetavad retsensioon ja intervjuud autoriga.

Töö eesmärgiks on uurida Indrek Hargla ajaloolist kriminaalromaanide „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ ning tuua välja, kuidas on autor loonud pildi ajaloolisest Vana-Tallinnast kolme teguri mõjul – linnaruum, olme ja karakterid.

Uurimistöö autor küsib ka, kuivõrd usaldusväärne on Hargla loodud linnaruum ja olustik ajalooliselt? Milline on Hargla loodud kunstilise ruumi ja ajaloolaste konstrueeritud linnaruumi vahekord? Vana-Tallinna kui linna ruum, olustik ja karakterid moodustavad ka töö kolm põhipeatükki. Sissejuhatavas sisupeatükis antakse ülevaade romaanist „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ kui ajaloolisest ja kriminaalromaanist.

Teises peatükis käsitletakse keskaegse Tallinna ruumikujutust, mis paneb kohe küsima selle suhete üle reaalselt eksisteerinud keskaegse Tallinnaga. Kolmas peatükk, olmekujutus, uurib, kui palju on üldse teada keskaegsest olustikust ning kombestikust, kust on autor materjali leidnud ning milline tähtsus on sellel teoses.

Neljas peatükk keskendub karakterianalüüsile, sellele, kuivõrd iseloomulikud on tegelased keskaegsele ühiskonnale või tänapäevale ning kas ja kust on leitud prototüübid. Lisaks, kui palju võib üldse leida infot keskaegse inimese ja tema mõttemaailma kohta, kuivõrd erinev on ajaloo- ja romaanikirjutaja meetod keskaegse inimese kujutamisel.

³ Eesti Kirjastuste Liidu andmeil oli „Apteeket Melchior ja timuka tütar“ 2011. aastal ilukirjanduse valdkonna enim müüdud raamat – müüdi 3279 eksemplari.

1. Ajalooromaan ja kriminaalromaan

Indrek Hargla apteeker Melchiori lood⁴ on oma olemuselt kriminaallood, mis on paigutatud ajaloolisse tausta. Tegemist on klassikaliste ajalooromaanidega, millel on kindlad reeglid. Reet Neithal defineerib ajaloolist romaani nii:

„/--/ teos, mille aluseks on ajaloolised sündmused ja tegelaste seas ajaloolisi isikuid. Ilukirjanduslik ajalookujutus jätab kirjanikule suhteliselt vabad käed, kuid eeldab ajastu tundmist, et kujutus möödunud aegadest oleks tõepärane.“ (Neithal 1999: 7)

Ajalooromaani ei saa segi ajada alternatiivajaloolise romaaniga, mida Indrek Hargla varasemalt kirjutanud on, näiteks romaanisari „French ja Koulu“. Indrek Hargla toonitab seda ka ise:

„Melchiori sarja ei tohiks mingil juhul nimetada alternatiivajalooliseks. Alternatiivajalugu on üks kindel ulmežanr, milles meile teadaolev ajalugu on muutunud/muudetud/muutumas, mis ulatuks ka tänasesse päeva. Näiteks, kui Melchior hoiaks ära luterliku reformatsiooni ja Tallinn jääks 1520-tel katoliiklikuks, oleks see alternatiivajalugu. Või kui 1421 keegi Tallinnas avastab mingi teadusvidina, mis muudab ajalugu.“ (Hargla 2013)

Seekord on niisiis Hargla lähenenud Melchiori lugudele ajalooromaani vaatepunktist ning loonud maailma, mis kirjeldab ühest küljest 15. sajandi eluolu ning inimesi, teisalt loob sinna kriminaalse intriigi, mis teeb romaanisarjast kriminaalse ajalooromaani sarja. Indrek Hargla on püüdnud eraldi tähelepanu pöörata olmele, kuna leiab, et tänapäeval on kirjanduses standard laienenud, mis nõuab ka sügavamat olmekäsitlust (Hargla 2013). Seega on teoses kaks tugevat liini – 15. sajandi maailma kirjeldus ja kriminaallugu, mis võib olla ka põhjus, miks romaanisari on saavutanud nii suure populaarsuse – see vastab erinevate lugejate ootustele. Hargla ise loodab aga, et kriminaalne intriig tema teoses on nauditavam, olme pigem taust ja täidismaterjal (Hargla 2013).

⁴ Melchiori-lugude all peab uurimistöö autor silmas 2013. aasta maikuuks ilmunud romaane: „Apteeker Melchior ja Oleviste mõistatus“ (2010), „Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus“ (2010), „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ (2011), „Apteeker Melchior ja Pirita kägistaja“ (2013)

Käesolev töö keskendub eeskätt tausta – keskaegse linna – kujutamise uurimisele romaanis.

Kriminaalloo suhtes on Indrek Harglale inspiratsiooniks olnud krimilugude suurim klassik Agatha Christie, kelle kriminaalse loo struktuuri ta ka ise on katsunud omal moel luua, arvestades selle reegleid, kuid püüdnud alati ühe reegli ümber mängida, mille läbi muutuks süžee lugeja jaoks huvitavamaks. Sellisel viisil on Hargla üritanud oma loomingut kirjutada võimalikult põnevalt, kuna leiab, et autor peaks kirjutama ikka lugeja jaoks ja midagi, mida ka endale meeldiks lugeda. (Hargla 2013)

Iga Indrek Hargla romaan apteeker Melchiorist on saanud alguse erinevast detailist. Kui neljandat osa kirjutama hakates teadis autor, et pealkirjaks peab tulema „Pirita kägistaja“, siis kolmanda, „Apteeker Melchiori ja timuka tütre“ puhul oli stardipunktiks üks tegelastest, kellest pidi saama pettur, täpsemini *confidence man/con artist*⁵ ning edasi mõtles autor juba sellele, milliste tegelastega ta võiks kokku puutuda jne (Hargla 2013).

Sel viisil on Indrek Hargla romaan kahekihiline – keskaegse Tallinna lugu ning kriminaallugu on sulandunud üheks tervikuks. Järgnevalt aga täpsemalt „Apteeker Melchiori ja timuka tütre“ loost keskaegse miljöö taustal.

⁵ Täpsemalt peatükis 4.2.2

2. Keskaegse Tallinna ruumikujutus romaanis

„Apteeker Melchior ja timuka tütar“

2.1 Keskaegse Tallinna iseloom

Keskaegset Tallinnat on uurinud nii ajaloolased, arhitektuuriajaloolased, arheoloogid kui ka kirjandusteadlased⁶, kellest mõnede uurimusi on töö teoreetilise osa toetamiseks ka kasutatud. Paraku ei säilitatud paljusid allikaid ning Tallinna linna vanimad arveraamatud, ühed olulisemad allikad linna argiste nähtuste kirjeldamiseks, pärinevad alles 14. sajandist (Kreem 2009: 10).

15. sajandi jooksul kujunes Tallinnast keskmise suurusega linn Põhja-Euroopas. Oluline Tallinna linnaajaloos oli see sajand ka seetõttu, et enamus hoonete välisilmest, mida võib näha ka praegu Tallinna vanalinnas, sai oma iseloomuliku välimuse just siis (Kala jt: 2006).

Olulisemad kirikud on pärit siiski juba 13. sajandist (Niguliste kirik, Oleviste kirik). Elanikke oli hiliskeskajal Tallinnas mõni tuhat (Kõiv. Laur. 2007: 157). Tänapäev Tallinna vanalinn on mõneti säilitanud hõngu, mis on pärit 15. sajandist ja hõlmas tollal tervet Tallinna linna (Kala jt 2006: 15). Seda iseloomustab Lübecki linnaõigus, tollases maailmas võimsad kirikud (nt Oleviste), Hansalinnade ühendus jpm. Raekoda valmis 1404. aastal ja see aeg oli ka kivimajade ehitamise algusjärg, mis hakkasid asendama puitmaju.

Tallinn oli küll 15. sajandil sõdadest otseselt puutumata, kuid seotud mitmete Läänemerele toimunud diplomaatiliste intriigidega. Ordu katsus piirata Venemaaga kauplemist, kuna nägi sealt tulevat ohtu, samal ajal kui Põhjamaade kuningas Pommeri Erik seda igati soodustada üritas. (Hargla 2011: 7-8)

On teada, et Tallinna kui linna üldpilt oli hiliskeskajal muutlik, suurenev ja elav, kuid siiski põrkuvad ajaloolased mitmete teemade käsitlemisel lünkadele, mis sageli jätab vastuseta olulised küsimused (Kala jt 2006: 15).

⁶ Nt Martin Klöckeri uurimus *Das literarische Leben in Reval*, aga ka autorid: Rein Zobel, Anu Mänd, Tiina Kala, Juhan Kreem jt

Ka Hargla ise arvab, et 15. sajand Eesti ajaloos on üks kõige põnevamaid, aga ka vähem tuntumaid, kuna me ei oska väga olulisi sündmusi välja tuua sellest sajandist, pigem sellele eelnenud ja sellele järgnenud sajandist. Hargla leiab olevat selle sajandi Eestis suhteliselt stabiilse võrreldes Euroopas toimuvaga ning samas oli see ka sajand, mil Eesti oli Lääne-Euroopaga kõige tugevamini integreeritud (Treufeldt, Hargla 2011).

2.2 Fiktsionaalne ruum

Hargla ajaloolise kriminaalromaan põhiraamistiku annab mitmekihiline ajalooline miljö, mille olulisemaks tahuks on hiliskeskaegse Tallinna ruum.

Moretti järgi võib kirjanduslik geograafia viidata kahele erinevale nähtusele, see võib osutada ruumile kirjanduses või teisiti – kirjandusele ruumis. Esimesel puhul on dominantseks osaks fiktsionaalsus, teisel juhul reaalne ajalooline ruum. Need võivad ka omavahel kattuda, kuid siiski on tegemist põhiolemuselt erinevate nähtustega. (Moretti 2009: 3)

Indrek Hargla romaan „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ on siinkohal oma olemuselt pigem esimene, kuid kattub suuresti ka teise poolega, kuna kirjandus on asetatud üsna reaalsesse ajaloolisse ruumi, mida on kerge kaardistada ja leida ka ajaloolallikatest autentset materjali. Siiski on mõnikord ohverdatud ajalooline detail kirjandusliku loome huvides (Hargla 2013).

Tegevuspaigaks „Timuka tütre“ on Tallinna linn. See on koht, kus toimub tegevus ning koha mõiste tähendus tuleb esiplaanile siis, kui linna vaadelda sotsioloogilisest aspektist, selles domineerivad sotsiaalpsühholoogiline või kultuurifilosoofiline tähendus (Lehari 1997: 9). Niimoodi ongi „Timuka tütre“ Tallinna fiktsionaalne ruum loodud mitte ainult linna kujutades, vaid ka selle olustikku, kultuuri ja inimesi sidudes keskaegse Tallinna linna ruumiga. Niisiis ei pruugi olla see ruum, täpsemini linnatopoloogia, lihtsalt paigalseisev mahuti – paik, kus kultuurilis-ajalooline tegevus lihtsalt juhtub, vaid pigem täiesti aktiivne jõud, mis imbub läbi kirjandusliku välja ja vormib selle sügavust, kuna seostab geograafia ja kirjanduse (Moretti 1999: 3). Ruumikujutus Melchiori romaanides on dünaamiline ning muudab kriminaalromaan

mitmetahulisemaks, sügavamaks ning loob sellest kohati lausa kultuuriromaani (keskaegse Tallinna linna kultuuri). Romaanis on kindlal kohal maastiku kaardistamine – autor pakub oma nägemuse Tallinna ümbrusest ja Tolli tänavast kaartide näol, kuid kui neid mitte vaadata, võib romaani lugeja oma kujutlustes luua omapoolse nägemuse, millel on küllalt ruumi, et erineda detailides autori omast.

Lotman (2006: 265) väidab, et kunstilise⁷ ruumi probleem seisneb kujutluses, justkui oleks kunstiline ruum kuidagi piiritletud, samas kui väline maailm on lõpmatu. Ka Epp Annus (2002: 78) märgib, et fiktsionaalmaailm algab teksti algusest ja lõpeb teksti lõpus, sealjuures algab fiktsionaalse maailma sündmustik tegevuse keskelt, see tähendab, et alati on fiktsionaalse maailma siseselt midagi olnud ja midagi tulemas. Ka „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ paikneb nii-öelda teksti keskel – on olnud midagi ja tulemas, kuid siinjuures tuleb märkida seda, et kuna tegemist on romaanisarjaga, siis on „Timuka tütar“ üks osake fiktsionaalsest maailmast, mis kestab erinevates tekstides, olles niimoodi mõnevõrra avatum – see „midagi“, mis on enne „Timuka tütar“ olnud, on lugejale ka teada – need on romaanisarja kahe esimese romaani lood. Seega kandub Hargla loodud fiktsionaalmaailm üle ühe teose piiride, hõlmates rohkemaid ja siinjuures mitte ainult romaanisarja romaane, vaid ka näiteks lühijuttu „Apteeker Melchior ja katustel tantsja“ ja „Apteeker Melchior ja Zarieli raamat“⁸, mis asetab narratiivi apteeker Melchiorist laiemale skaalale – kuigi ametlikult on olemas 2013. aasta 1. mai seisuga neli avaldatud romaani, mis jutustavad apteeker Melchiori keskaegsest maailmast, siis on nendega põimitud ka kõrvallood ja selliseid kõrvaljutukesi võib autor luua ka edaspidi, asetades neid Melchiori-loo suhtes minevikku või tulevikku. Siiski ei ole need Hargla sõnul osa kaanonist, kuigi mitmeid pidepunkte võib leida – Hargla leiab, et need on oma paralleeluniversumis (Alla, Hargla 2012).

Mõningased seosed juttude ja romaanide vahel on olemas, mis tekitab sellest huvitava kirjandusliku nähtuse. „Apteeker Melchior ja katustel tantsja“ on lühijutt, milles Melchior räägib oma pojale loo enda minevikust, kus tsirkuseartist, katustel tantsja Lutgarda kahtlastel asjaoludel äkitselt kadus. See avaldati 2010. aastal, mil

⁷ Siin kontekstis: kunstiline ruum kui fiktsionaalne ruum.

⁸ Mõlemad jutud kirjutas Hargla tellimuse peale ning need kipuvad pigem õudus- ja ulmevaldkonda, eriti „Zarieli raamat“. (Alla, Hargla 2012)

romaani „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ polnud veel avaldatud. Romaanis on viide just sellele samale jutustusele olemas, luues omapärase ajalise segadiku – „Timuka tütre“ narratiivis esinevad tegelased Gunard ja Lutgarda, kelle saatuse kohta vihjatakse romaani epiloogis. See sama traagiline saatus aga seletatakse lahti lühijutus, kusjuures see toimub ajaliselt pärast „Timuka tütre“ sündmusi. Siinkohal on huvitav aga ka see, et kuigi Apteeker Melchiori lugude puhul on tegemist narratiiviga, mis jookseb läbi mitme eri teksti, ei ole tekstide suvalises järjekorras lugemine niivõrd häiriv, kui võiks eeldada. Epp Annus (2002: 98-90) väidab samuti, et lugemise koha pealt saab olla kogu aeg vaid olevikus ning lugemine olevikustab kõik ajalised nihked, mida aitab tekitada narratiivi pidevus.

Hargla on mänginud ajaga nii narratiivi siseselt kui ka väliselt – intertekstuaalne ajaline hüppamine, keskaja tänapäevase lugeja ette toomine ja samas narratiivi lineaarne kulg, mis kestab läbi mitme põlvkonna. Esialgu on Hargla plaaninud teha viis-kuus lugu apteeker Melchiorist ning seejärel saab peategelaseks tema poeg (Alla, Hargla 2012) . See tähendab ka seda, et kui praeguses hetkes on sarja keskne osa apteeker Melchior, siis aja möödudes, järgmiste osade ilmudes on pilt hoopis laiem – suguvõsa lugu keskajal.

Fiktsionaalsele maailmale on iseloomulik tekstuaalne määratletus, fiktsionaalne maailm on lahutamatu oma tekstikujust ja algab koos teksti algusega. Iga sõna tekstis loob fiktsionaalse maailma ja kui hiljem selgub, et mingisugune sündmus oli ikka teisiti, siis on see seletatav sellega, et lugeja ei näinud alguses päris õigesti fiktsionaalse maailma sisse, kuna lugeja saab näha vaid läbi selle vaatenurga, mis talle teksti autori poolt kätte antakse. (Annus 2002: 78)

„Apteeker Melchiori ja timuka tütre“ puhul on loodud fiktsionaalne maailm, mille keskmes on 15. sajandi Tallinn. Taasloodud on tänavate asetus, mitmed pidepunktid, millele narratiiv toetuma hakkab, kusjuures nende olemasolu avatakse järk-järgult.

Indrek Hargla varasemad teosed on oma laadilt olnud pigem *fantasy* või paigutatavad ulmekirjandusžanri alla, millel on mõneti vabamad käed – võimalus luua maailm nii, nagu ise soovitud, ega pea arvestama piirangutega, mis tekivad minevikus eksisteerinud ruumi peale oma fiktsionaalset ruumi ehitades. Kuigi tegemist on fiktsionaalse teosega, lähtub see siiski ka ajaloolisest linnaruumist, sellest, mida seni teame ning seetõttu on

vahel tarvis teha autoril valikud – kas minna vastuollu teatavate faktidega või mitte. Indrek Hargla on nentinud, et nii mõnigi kord on ta otsustanud fiktsiooni kasuks ja jätnud ajaloolise autentsuse tagaplaanile. Näiteks „Apteeker Melchiori ja timuka tütre“ alguses kirjeldab autor elavalt linnavärvade ees toimuvat suurt laata – reaalselt sellist sündmust seal hiliskeskaegses Tallinnas aset ei leidnud. (Hargla 2013)

Teisest küljest aga on ajaloolise romaani eelis autori jaoks see, et on olemas see sama raamistik, millele toetuda, kuigi see võib piirata ja asetada dilemmade ette, ning samuti võib juba see raamistik anda iseenesest ideid, tekitada seoseid, mis kergendavad loometööd.

Keskaegse Tallinna ruum on ajaloolisele romaanile hea paik – vähe on Euroopas linnu, kus keskaegne linnapilt nii kompaktselt on säilinud. Praegugi on säilinud ehitised ja tänavad, ruum ning piirkond, millesse tegevus asetada. Kirikud ning mõnede majade väljanägemine on üldjoones sama, kuigi restaureeritud, nagu nad hiliskeskajal välja võisid näha, mis annab hea võimaluse tajuda keskaegset hõngu, isegi kui seda on tulnud otsida. Keskaegne hõng omakorda toetab igati kriminaallugu – legendid ja kuvand pimedast keskajast annab palju võimalusi.⁹

Peeter Helmele antud intervjuus viitab Hargla sellise aegruumi kasutuselevõtmisele samuti kui ideaalsele „võttepaigale“: „Üleüldse on keskaegne Tallinn kriminaalromaaniga jaoks ideaalne koht. Leidub salapära, samuti on üleüldine olustik põnev: kloostrid, gildid, igasugused vennaskonnad, raad ja selle poliitilised kildkonnad, kaupmehed ja nende sidemed eri meretaguste linnadega“. (Helme, Hargla 2010)

Seega on autor valinud ajaloolise kriminaalromaaniga jaoks sobiva mängukoha, mis haakub kogu oma olemuselt kriminaalromaaniga, pakkudes erinevaid väljundeid. Teisalt ei ole sellist ajaloolist kriminaalromaaniga Eestis varasemalt ette tulnud, mille sündmustik 15. sajandi hansalinnas aset leiaks, mis on mõneti üllatav arvestades aegruumi pakutavaid võimalusi. Siiski on keskajast romaane kirjutanud Gert Helbemäe ja Enn Vetemaa. Sellisest vaatepunktist pole aga Tallinna vanalinnast jutustatud.

Paavo Matsin (2010) väidab isegi, et antud Vana-Tallinna ajalooline ja müüdiline maailm on võimalus lisada legende Tallinna kui linna lugudepagasisse, mis

⁹ I. Goldman, P. Kaldoja „Tallinna legendid“ näiteks koondab erinevaid legende roimadest jms.

iseloolestaks linna ja looks selle kohta müüte. Melchiori-lood on tuure kogumas, olnud olemas alles 3 aastat, on olemas tahe teha film¹⁰ ja sari sellel teemal ning ka uurimistöö autor leiab, et Melchiori-maailmast võib hargneda midagi enamat kui lihtsalt üks kriminaallugude sari.

Selline fiktsionaalne ajalooline ruum mõjub lugejale teisel viisil võrreldes ulmelise maailmaga. Aet Varik on märkinud ajakirjas Looming:

„/--/siis tärkab ometi lootus, et Melchiori seiklustele kaasaelamine võiks mõjuda turgutavalt eestlase ajaloomälule. Kindlasti on ajaloolastel omad, asjatundlikud ja põhjendatud seisukohad, kuid sellegipoolest tundub mulle, et päris tavalise eesti inimese vaim on väsinud ja tüdinud järel lohistamast seitsmesaja-aastase orjapõlve ahelaid. Ja tajumast XIX sajandile eelnenud ajalugu peamiselt kui teiste, võõraste, võõrvõimude (kirjapandud) ajalugu“. (Varik 2011)

Ilmselt on Indrek Hargla loodud fiktsionaalne universum piisavalt detailiderohke ja mahukas, et taastoota erinevaid müüte ja legende ka päriselt eksisteeriva Tallinna vanalinna kohta. 2012. aastal koostasid gümnaasiumiõpilased romaanist „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ interaktiivse fotoromaani variandi (Grünfeldt 2012)¹¹. Plaanitakse teha ka kuueosaline telesari ning selle pilootosa täispika filmina.¹² Selline algus Melchiori-lugude kajastamisele viitab transmeedia kasutusele ning ka Indrek Ibrus väidab, et tänu huvitava loo ja hea koha koostoimimisele võime me muuta Tallinna huvitavamaks turistidele, me võime muuta Tallinna huvitavamaks Melchiori-fännidele – saab lisada tähenduskihte mõlemale osapoolele (Ibrus 2012). Kui palju sellised interaktiivsed lähenemised Melchiori-lugude müüte taaselustama hakkavad ning Tallinna linna legendidele mõjuvad, võib praegu siiski vaid oletada.

¹⁰ Sarja pilootosaga peaks ressursside olemasolul alustatama 2014. aasta suvel

¹¹ Fotoromaani koostasid Vinni-Pajusti õpilased Kaja Veddel ja Linda Freienthal. Fotoromaan kättesaadaval: <http://vimeo.com/41194209>.

¹² Allikas: <http://www.melchiorfilm.eu/est.html>

2.3 Keskaegne Tallinn romaanis „Apteekeer Melchior ja timuka tütar“

Indrek Hargla eristab enda loomingus selgelt alternatiivajaloolisi romaane ning ajaloolisi kriminaalromaane, mis on praegu Melchiori-lugude näol esimesteks omanäolisteks tema loomingus. See piirab ajalooliste sündmuste või faktide suurt muutmist, kuid samas jätab autorile vabad käed väiksemate detailide loomisel oma tahte järgi, kuna tänapäeval pole keskajast väga palju materjali säilinud. Näiteks romaanis olevate kaartide loomisel, mis hõlmasid Tolli tänavat ja ka Tallinna ümbrust, tugines Indrek Hargla enam-vähem teadaolevatele objektidele (võllas, teed, veekanal jne) ning samuti ajaloolaste töödes viidatud kohtadele, mis pidid Tallinna ümbruses tollal olema. Siiski arvestas ta linnaplaani loomisel ka süžeevajadusi – nii tekkis mets sinna, kus seda keskajal tegelikult ei olnud. Kaarte 15. sajandi Tallinnast säilinud ei ole, varasemad pärinevad 16. sajandist ja kuigi Indrek Harglal on seinä peal küll Tallinna kaart, on tegemist vanalinna turistikaardiga – üldplaan aga on sel sarnane keskajaga (Hargla 2013). Romaani esilehekülgedel olevad kaks kaarti, Tolli tänava ja Tallinna ümbruse kohta on joonistanud Anne Pikkov Hargla enda jooniste põhjal (Hargla 2013).

Siiski on fiktsionaalsed kaardid toetav materjal kirjeldustele, et anda selgem pilt, kuna kohti on palju ning need võivad meelest minna lugemise käigus. Keskaegse Tallinna asukohtade kirjeldustel on autor läbivalt kasutanud võtet, kus esialgu mainib mõnda olulist paika ning seejärel kirjeldab seda, hiljem aga seob teiste oluliste topoloogiliste punktidega.

Kõigepealt saab lugeja teada, et on olemas Tallinn, mille ees peetakse laata, seejärel tuleb kirjeldus linnamüüri, Karja ja Seppade värava vahelise ala kohta. Siis mainitakse teist asupaika – Dominiiklaste konventi, mis saab samuti mõne aja pärast kirjelduse ning seejärel need asupaigad seostatakse omavahel ja ka teiste kohtadega. Näiteks kirjeldatakse, kuidas Melchior läheb Toompea marstalli, mis tänavatest ta kõnnib, millistest kohtadest möödub jne. Nii tekib lugejalt üldine pilt kogu ruumist, kus tegevus toimub ning ta võib selle lausa kujutlustes kaardistada.

Niivõrd suuremahulises romaanis peab igasugune (st sõnaline, pildiline) kaardistamine olema läbimõeldud ja struktuurne, et luua lugeja jaoks arusaadav

kujutluspilt. Samas peab autor arvestama nii enda kui ka lugeja võimetega – ei saa luua ülidetailset kirjeldust, kuna see võib tekitada lugejas segadust ja autoril raskusi struktureeritud teksti loomisel, kuna annab rohkem võimalusi vigadeks. Seetõttu kasutas Indrek Hargla romaani kaardistamisel teatud märgilisi kohti – näiteks Dominiiklaste klooster kui info saamise koht või kaupmees Werynchuseni maja, mis on võtmekohaks kriminaalloo liini lahtiharutavatele sündmustele (Hargla 2013). Analüüsitava romaani „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ peatükkide alapealkirjad on viited paikadele, kus sündmustik peamiselt järgnevas peatükis toimub ning romaani vältel joonistuvadki välja olulisemad kohad, kus sündmustik sagedamini aset leiab. „Apteeker Melchiori ja timuka tütre“ puhul just eelnevalt mainitud kaks asupaika, millele lisanduvad muud tegevuspaigad, näiteks Melchiori apteek, saun, sadam, linnamüür, Toompea lähiümbrus jne.¹³

Hargla ise märgib ka, et üllataval kombel pole ta raekorraldust ja raadi nii väga kirjeldanud. Ta leiab kloostrid olevat põnevamad kui ametiasutused. (Hargla 2013)

Piirkond ise jaotub linnamüüri väliseks ning sisemiseks – linnamüüri sees peaks linn olema turvatud paik. Kaia Lehari toob kunstilisest ruumist rääkides esile, et ajalooliselt kujunenud rahvusvahelised ruumimudelid on maailmapildi korrastamise vahendiks ning leiab, et „suletud-avatud“ struktuur on üks levinumate seast. Näitena toob ta „suletud ruumi“ (maja, linn, kodumaa), millel on enamasti vastav hinnanguline tunnus – kodune, turvaline, soe. Väline on aga võõras, vaenulik, külm. (Lehari 1997: 18)

Ka „Timuka tütres“ joonistub selline ruumikäsitlus selgelt välja – linn on linlaste kodu, see peab olema turvaline ja kodune. Linna pinnal toimuvad kuritööd on linlaste jaoks eriti rasked, kuna nende turvalisust on rikutud. Ka võllas asub väljaspool linnamüüri. Linnamüür ongi piir, mis jaotab ruumi struktuuri kaheks – linnamüürist väljaspool on väline, on näiteks võllas, kui viiakse läbi hukkamisi: „*Oli vana tava, et linnamaa on püha ja linnas ei tohi kurjategijaid hukata*“ (Hargla 2011: 57-58) ja „*/-/ja siin seisis ka kivist rist, mis tähistas kahe õiguse piiri. Paar sammu lõuna poole üle teeraja ja Melchior oli taas linnamaal, paar sammu tagasi ja ta oli komtuuri võimu all, kus linnavabadused enam ei maksnud*“ (Hargla 2011: 117).

¹³ Vt Lisa 1

Ka Lehari toob välja, et selliste tekstide olulisemaks topoloogiliseks tunnuseks on „piir“ ja see, kuidas piir liigendab teksti, on teksti üks olulisemaid karakteristikuid (Lehari 1997: 18).

„Võõra“ (ehk siis linlaste meelest Steffeni) rünnak toimub väljaspool müüre, kuid Wibeke ja Wikerus tapetakse linnamüüride sees, nende linna sees, mis tekitab linnaelanikes eriti suurt hirmu ja segadust – nende turvalises ruumis on keegi väga ohtlik.

Lisaks võib eristada romaanis piiride seadmist ka all-linna ja Toompea vahele. Seda piiri eraldasid samuti väravad (mis ööseks suleti) ning ühte poolt esindas ordu (Toompea), teist aga raad (all-linn). Toompeal toimub tegevus vähestes peatükkides¹⁴, pigem toimub tegevus all-linnas Werdynhuseni majas, dominiiklaste konvendis, Raekoja platsil ja selle ümbrusel, neid kohti ühendavatel tänavatel (nt Mäealuse tänav). Kohad iseenesest on iseloomulikud keskaegsetele ametitele ja eluviisidele. Näiteks dominiiklaste konvent kui vaimulike esindus, Werdynhuseni maja kui kohtumispaik (hasartmängud), võllas kui timuka tööga seotud asupaik. Sellised kohad ja ametiesindajad on ilmselt valitud ka seetõttu, et nende olemus eristub selgelt tänapäevasest, nad kuuluvad keskaega ning läbi nende on kergem keskajast kujutluspilt luua.

¹⁴ Vt Lisa 1

3. Keskaegse Tallinna olustik romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“

3.1 Keskaegne olustik Euroopas ja Tallinnas

Kui suuremate sündmuste ja isikute kohta keskaegses Euroopas on enamasti rohkem ülestähendusi, siis argielu võib sageli jääda tahaplaanile. Tollane kirjutustöö oli aeganõudvam ning kulukam, seetõttu märgiti üles enamasti arveldusi või muud, mida võis hiljem vaja minna – Tallinna Linnaarhiivi vanimad arveraamatuid on pärit 14. sajandist (Kreem 2009: 10). Säilinud esemed ja kirjalikud allikad ongi materjal, millele uurijad olme kirjeldamisel toetuda on saanud.

Ajaloouurijad on mõningaid käsitusi hiliskeskaegse olme kohta kirjutanud, kuigi enamasti on sellisel juhul olme taust ja mõni isik esiplaanil.

Väärtuslikud allikad, millest saab hiliskeskaegse inimese keskkonna ja ka tunnete kohta infot, on ka näiteks kohtuprotokollid. Nende põhjal on kirjutanud Carlo Ginzburg raamatu „Juust ja vaglad“, mis kirjeldab ühe 16. sajandi möldri maailma ning materjali põhjal nimetatakse tema maailma „alluvate klasside kultuuriks“. Ebaharilikum on see, et mölder ise, Domenico Scandella, oskas nii lugeda kui kirjutada ning on säilinud ka tema enda kirjutatud tekste. (Ginzburg 2000: 9)

Keeruline on leida infot lihtinimeste elukäikude ning olme kohta, kuna seda ei peetud sageli vajalikuks üles märkida või siis hiljem säilitada. Lihtrahvas ei pruukinud teada isegi oma sünniaega, näiteks nagu Georges Duby koostatud „Guillaume le Maréchal ehk Maailma parim rüütel“ krahv Le Maréchal, kelle kohta Duby kirjutas: „*Muide, ka meie ei tea tüpselt, millal Guillaume le Maréchal sündis. /-/-/ Le Maréchal pärineb liiga madalalt selleks, et ajaloolased arhiividele tuginedes saaksid täpsemad olla.*“ (Duby 2007: 9) Niisiis olenes palju sellest, millises ühiskonnaklassist inimene pärines ning lihtrahva puhul oli see pigem erand, kui kirjalikke allikaid nende elu ja tegevuse kohta säilis. Ilmselt ka seetõttu on suuremates käsitlustes eeskätt keskendutud kas isikutele (eriti kõrgklass) või ka sündmustele (poliitika, sõjad), kuid vähem igapäevasele argielule ja olmele, kuna seda on ajaloolastel olnud raskem lihtsalt leida.

„Apteeker Melchior ja timuka tütar“ paigutatakse aastasse 1422, mil Tallinna majandust iseloomustas ebastabiilsus (hindade kõikumine, hõbedapuudus) (Kala jt 2006: 15). Orduriigi, Leedu ja Poola vahel oli Gollubi sõda, mille tulemusena kadus Saksa ordu ja Liivi ordu vaheline maaühendus. 1422. Mainitakse ka Tallinna raeraamatus esimest korda apteeki. (Hargla 2011: 9)

3.2 Keskaegne olustik romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“

„Apteeker Melchior ja timuka tütar“ on mitmekihiline ning analüüsimisel ei saa välja jätta olmekirjelduste osa, kuna see mängib romaanis fiktsionaalse universumi loomisel põhirolli.

Peeter Helme kritiseerib küll mõneti Hargla loodud linnatänavate üldpilti, sedakorda küll romaanisarja esimese osa, „Apteeker Melchior ja Oleviste mõistatus“ suhtes : *„Ainuke asi, mis tekitab küsimusi selle detailirohkuse juures on see, et kõik on nii muinasjutuliselt ilus ja kaunis. /--/ Kuhu jäävad siin raamatus keskaegse linna erinevad haisud ja räpasus? Kus on näiteks ränkrasked ja tolle aja meditsiinitingimustes parandamata haigused?“* (Helme 2010)

Indrek Hargla loodud universum keskaegsest Tallinnast tundub tõesti mõneti kui keskaegse linna ideaalmudel, millel olme teemadel on keskendutud pigem positiivsele. Hargla on ka ise öelnud, et 15. sajand on tema jaoks kõige huvitavam – *see oli arengu sajand, ehitamise sajand, tugeva kultuuri sajand* (Treufeldt, Hargla 2011). Seega pole ka ilmselt eriti üllatuslik, kui ta soovib seda kõike rohkem välja tuua, kui argielu negatiivsemaid külgi.

Olme kujutamisel kirjeldab Hargla mitmeid argielus esinevaid nähtuseid. Saunakultuuri kirjeldus on ilmselt üks nendest, mis keskaegse linna räpasuse ideele tugevalt vastu seisab. Saunakultuurile on „Timuka tütre“ pühendatud terve peatükk, kusjuures omistab Hargla sellele keskaegses linnakultuuris suure tähtsuse: *„ /--/ sest puhtuse pidamine oli jumala käsk ja kõik teadsid, et mida puhtam on inimene, seda vähem hakkavad temasse paha õhu kaudu levivad haigused. Kui inimesed tahavad koos ühes linnas elada, siis peavad nad puhtad olema, et neil üksteisega meeldiv kokku saada oleks.“* (Hargla 2011: 268) „Timuka tütre“ retsensioonis on ka Peeter Helme hakanud

asjadele võrreldes esimese osa kriitikaga teisiti vaatama ning tõdeb, et Hargla on asunud justkui võitlusesse arvamusega, nagu oleks keskaeg olnud räpane aeg. Olmeliselt on sisse toodud näiteks saunatemaatika – Tallinnas olnud lausa viis sauna (Helme: 2011).

Saunakultuuri kirjelduse autentsuses ei saa siiski päris kindel olla, kuna Hargla ise nendib: „*Timuka tütres on palju juttu saunast – mis on iseenesest üks põnev koht, mille kaudu linnaelu kirjeldada. Sealjuures ei ole mulle kätte sattunud ainsatki materjali, milles keskaegset tallinna saunandust oleks lähemalt käsitletud. Saunade kohta on teada vaid asukohad, nimed ja et raehärra Bolemann andis ühe sauna vaestele.*“ (Hargla 2013)

Linnapildi kujutluse loomises aga annab saunakultuuri kirjeldus palju juurde, mis ilmselt ongi Hargla eesmärk olnud – võimalikult erinevaid keskaja kultuuri iseloomustavaid paikasid ära kasutada, et sisu liialt ühekülgne ei oleks.

Olmemaatikast aimub ka Hargla õiguslane taust, eriti detailsete seadusandlust puudutavate küsimuste osas. Hargla nõustub ka ise, et kuna on mõnevõrra süvendatult õppinud õigusajalugu, siis see mingisuguse lisamõõtme või lisavõtme taustade avamiseks juttudes annab, sest keskaegne kriminaalõigus erineb väga palju tänapäevasest kriminaalõigusest (Treufeldt, Hargla 2011). Seadust ning õigusemõistmist puudutavaid küsimusi on Hargla väga palju kirjeldanud: seadusandlus timuka tegevust puudutavates küsimustes, hukkamisviisid, kergemad karistusviisid (nt häbipost), rae ja ordu korraldused ja kokkulepped igapäevastes asjades. Eriti detailselt kirjutab Hargla sellest, kuidas timukas suhestus linnaga, lisades omalt poolt värvikaid detaile, näiteks:

„*Seaduses oli kirjutatud, et timukas saab hukatu rõivad endale, ja Wibeke oli koos emaga mitmeid kordi pesnud ja loputanud veriseid ja täislastud riideid ja siis neid turul või laadal müütanud, kui oma perele tarvis ei läinud.*“ (Hargla 2011: 13-14) Tundub, et autorile pakub naudingut ka apteekri töö kirjeldamine, eriti need seigad, mis võivad tänapäeva inimesele mõnevõrra võõrastavad tunduda: „*Soomlase silmad lõikas ta siiski välja. /-/-/ Siis urgitses ta veidi tapetu kolba all ja koukis ajuollust ning koputas haamriga senikaua, kuni sai kätte tüki kolpa. Kolbasoolast tehtud ravijook pidi nägemise hädade vastu aitama*“ (Hargla 2011: 122) Kirjeldusi taolistest „argistest“ tegemistest võib „Timuka tütrest“ leida omajagu ning kindlasti pole nende eesmärk

anda edasi vaid keskaegse maailma erinevust, vaid ka tekitada põnevust, kõditada lugeja närve.

Suuresti annab keskaegse olme lugemisel juurde omapärane, veidi arhailine kõnepruuk, mille Hargla on loonud. Tegemist on siiski Hargla omaloominguga, kuna enamus säilinud kirjalikke allikaid on keskalamsaksa keeles. Ka Hargla ise ütleb, et:

“Teame, kuidas mõningatel puhkudel kasutati kirjakeelt, ent me ei tea, kuidas inimesed rääkisid. /--/ Apteeker Melchiori lugudes püüan kõnekeelt – mida tuleb ette kujutada kui keskalamsaksa keelest tõlgitud – edasi andes kasutada pisut arhailisemat kõnepruuki, aga teha seda nii, et see ei häiriks tänapäeva kõrva.”, (Helme, Hargla: 2010)

Teisalt ei pruugigi kõiki tollaseid sõnu tänapäevases kasutuses enam olla, mis seab kirjanikule ette mõned raskused. Kirjanik peab kombineerima sõnu ja mõisteid, et neid tänapäeva lugejale mõistetavaks teha ning vältida sõnu, mida selles universumis olla ei saaks (Treudelt, Hargla 2011). Selliseid valikuid on pidanud Hargla tegema ning see osa tema tööst on pälvinud kohati ka kriitikat – näiteks Peeter Helmet häirivad „Oleviste mõistatuses“ ebajärjekindlused ning sama kohanime esitamine mitmes eri keeles (Helme: 2010). Kolmanda romaani kriitikas ta seda enam sisse ei toonud ning on näha, et sellised kohanime keelemängud on ka vähenenud. Seda märkab ka Raul Sulbi, kes oma retsensioonis „Timuka tütrele“ toob välja, et Hargla justkui sarja kolmandas osas püüdnud neid kitsaskohti vältida, millele eelnevate romaanide retsensioonis tähelepanu pöördi (Sulbi 2011).

Olmeteema seob Hargla ka poliitiliste sündmustega, millest on juttu juba romaani eessõnas ja mis määravad Tallinna elu 1422. aastal. Mainitakse sõda, käibeloleva raha hõbedasisalduse vähendamist rahareformiga, Skånes toimuvat iga-aastast heeringalaata jms. See kõik kumab ka „Timuka tütre“ tegevuse taustal ning on seotud vähemal või rohkemal määral kriminaalsündmustikuga.

Peeter Helme (2012) leiab, et Hargla on kujutanud tolleaegset maailma ja inimesi nii mõneski aspektis sarnasena tänapäeva omadele. Ka tollal arvasid inimesed, et info levis kiiresti, ka tehnika oli moodne ja huvitav ja pakkus tohutuid võimalusi, mille kohta ka siis inimesed arvasid, et varem pole sellist olnud – samamoodi kui tänapäeval.

Tõepoolest, Hargla kirjeldab näiteks ordukulli kiirust info kohaleviimisel ning ka seda, kuidas kulleril on luba mõõgaga tappa kõik, kes teda takistavad (Hargla 2011: 133). Ka mälu ning meditsiinilistes küsimustes on Hargla osanud anda edasi kujutluspilti, et tegelased ise elasid olevikus ja olid enda saavutuste ning uute teadmiste üle väga uhked ning arvasid, et nii ongi ainuõige. Samuti leiab Helme (2011), et ühest küljest me näeme „Timuka tütres“ väga eksootilist keskkonda, kuid samas inimesi, kes on oma murede ja hädadega, ihade ja kiusatustega täpselt nagu meiegi. Järgnevalt aga täpselt just nendest keskaegsetest inimestest romaani tegelastena.

4. Keskaegsed tegelased romaanis “Apteeker Melchior ja timuka tütar”

4.1 Keskaja inimese iseloomustus

Prantsuse ajaloolane Jacques Le Goff on küsinud, kas keskaja inimene oli üldse olemas või on tegemist abstraktsiooniga, mis on kaugel ajaloolisest tegelikkusest (Goff 2002: 5). Pole kerge luua pilti millestki, mis on olnud nii ammu ning millest pole ka väga palju materjale ja infokilde säilinud – maailmast, mis eksisteeris niivõrd teistsuguses keskkonnas ja võimalustega, võrreldes meie tänapäevase elukeskkonnaga.

Keskajal ei erinenud mitte ainult inimeste üldisemad tegevusalad tänapäeva omadest, vaid ka tegevusalade olulisus ning eesmärk ühiskonnas oli erinev. Tiina Kala nendib, et igal inimrühmal olid keskajal kindlad piirid, nimetus ja ülesanne. Mõneti on kergem neid iseloomustada vastandades – rikkad ja vaesed, vaimulikud ja ilmikud, kaupmehed ja käsitöölised, Tallinna puhul näiteks sakslased ja mittedakslased¹⁵. (Kala jt 2006: 9)

Keskajal olid palju suurema tähtsusega näiteks mungad – neid oli rohkem kui tänapäeval ning nad mängisid ühiskonnas suurt rolli.

Giovanni Miccoli märgib samuti, et tänapäeval leidub kloostreid ja prioraate kogu maailmas napilt mõnisada, samas kui 12. sajandil ulatus nende arv ainuüksi Euroopas tuhandeteni.

Ilmselt ongi munga kujutluspilt üks esimesi, mis kerkib keskaja inimestele mõeldes. Samas kindlasti mitte ainus. Näiteks konkreetselt keskaegse Tallinna linnapilti iseloomustab raamat „Kümme keskaegset tallinlast“ järgmiste ametite kandjatega: bürgermeister, komtuur, kaupmees, kullasepp, linnakirjutaja, kogudusevaimulik, dominiiklane, seegieestseisja, sadamavaht, palgasõdur. Jaques Le Goffi koostatud „Keskaja inimene“ jagab inimtüübid veidi laiemalt elustiili järgi: mungad,

¹⁵ Ka eestlasi nimetati keskajal pigem „undeutsche“ ehk „mitedakslased“, kuid Hargla on väitnud, et mõnedes allikates on ka eraldi „eestlasi“ nimetatud. Hargla ise on sisse kirjutanud pigem eestlased. (Helme, Hargla 2010)

sõjamees/rüütel, talupoeg, linlane, intellektuaal, kunstnik, kaupmees, naine, pühak, heidik (Goff 2002).

Mitmed nendest ametite või elustiili esindajatest on olemas ka „Timuka tütre“.

4.2 Romaani „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ tegelased

4.2.1 Sissejuhatus karakteriloomesse

„Apteeker Melchior Timuka tütar“ on mahukas romaan, mis lisaks värvikatele olmekirjeldustele ja põnevale kriminaalliinile mahutab endas ka mitmeid miljööliselt ning süžeealiselt sobivaid tegelasi. Kuna tegemist pole romaaniga tänapäevast, nõuab karakteriloomet ka ise läbimõeldumat lähenemist. Lugeja on tänapäeva inimene, tegelane aga mitte. Kuidas saaks olla karakter romaani lugeja jaoks ühtaegu mõistetav ja samas usutav keskaegne inimene?

Indrek Hargla väidab, et üldiselt on ta hoidunud tänapäevase karakteri paigutamisest lihtsalt keskaegsesse miljöösse, kuid seda pole saanud ka alati teha, kuna tuleb arvestada, et nii romaani autor (I. Hargla) kui ka lugejad on tänapäeva inimesed. (Hargla: 2013)

Ilmselt autentset kuvandit keskaja inimesest pole, sest kujutamine sõltub suuresti sellest, millele rõhku parasjagu pööratakse. Küll aga on aidanud karakteriloomes autorit tegelaste sidumine keskaegse olme ja ametitega. Hargla peab sarja kirjutamises oluliseks ka seda, et kriminaalloo võtmed oleksid seotud keskaegsete oludega (Hargla: 2013). Autori taotluseks on, et tegemist oleks tõesti keskaegsete kriminaallugudega, mitte tänapäevaste kriminaallugudega keskaegsel taustal. Oma osa nõuavad sellises kirjutamises ka tegelased. Teadaolevalt on siiski vaid üks „Timuka tütre“ tegelane nimeliselt ja elulooliselt ka päriselt olemas olnud – teoloog, arvamusiider ja reformaator Johannes Nider, kelle elukäigu kirjeldamisel luges Hargla näiteks Michael D. Bailey „*Battling Demons: Witchcraft, Heresy, and Reform in the Late Middle Ages*“, kust on pärit osa Nideri mõtteid ja muud infot. „Timuka tütre“ eessõnas ütleb Hargla, et Nideri viibimine Tallinnas pole küll tõestatud, kuid täiesti võimalik. (Hargla 2011) Ülejäänud tegelased on aga välja mõeldud. Hargla on siiski üldisemalt Euroopa keskaja kohta lugenud, näiteks kaupmehe elukutse või kloostrielu kohta (Hargla: 2013).

„Timuka tütre“ tegelaste iseloomustamisel võib lähtuda mitmest vaatenurgast – näiteks tegelastest kui keskaegse kultuuri kandjatest/ameti esindajatest või tegelaste hingeelust, sisemaailmast. Kui uurida kriminaalloo liini, siis muidugi nende rollist kriminaalses intriigis. Indrek Hargla aga ise väidab, et tegelasi tuleb, kuulata, kuidas nad käituvad ning sageli hakkavad nad ise liikuma, suunama autorit, kuidas edasi kirjutada (Hargla 2013).

Tegelaste iseloomustamisel on Hargla piirdunud üksikute omadustega, kergemini meelde jäävate märksõnadega. Hargla nendib ka ise, et kui ta ise loeb, jäävad talle endale tegelased meelde üksikute märksõnadega, sildistatult. Ta leiab, et lugeja visualiseeribki neid tegelasi enamasti ise ja et kirjanik ei peagi neid väga täpselt kirjeldama. (Aarma, Hargla 2013) Tõepoolest, esialgu ei öelda Wibekese kohta muud, kui et ta on 17-aastane – kujutluspilt temast kujuneb pigem tema käitumise põhjal, sama ka Melchiori, Keterlyini ja paljude teiste tegelastega. Enim kirjeldust välimuse kohta saab ehk Else Werdynchusen, kelle puhul on see ehk ka rohkem õigustatud, kuna tema ilu mängis süžeeleীনides tugevamat rolli kui teiste tegelaste välimuse omadused.

Indrek Hargla on tegelaste loomisel asetanud nad enamasti konteksti ning hakanud sealt edasi mõtlema, kuidas nad võiksid käituda ning loonud sellega seoses neile ka iseloomuomadused. Näiteks Steffeni kui petturi puhul tuli mõelda, kellega ta võiks kokku puutuda (Hargla 2013).

Melchiori puhul alustas ta omadustest, mis võimaldaks ühel mehel mõrvamüsteeriume lahendada. Kindlasti on tal mingisugused eriteadmised, seega on sobilik apteekri amet, samuti kuna see võimaldab pidevat suhtlemist. Edasi – kuidas ta oma teadmisi kasutab, edasi arendab. Samas pole ükski huvitav tegelane ilma nõrkusteta ning tegelased peavad olema erinevad. (Raud, Hargla)

Tegelaste erinemisele üksteisest tundub Hargla olevat eriti tähelepanu pööranud. Näiteks iseloomustab Peeter Helme (2010) kohtufoogt Wentzel Dorni kui „natukene juhmi ja tõreda olemisega“, samas kui Melchiorit võiks iseloomustada kui arukat ning sõbralikku.

Järgnevalt täpsem pilguheit tegelaste kujutamisse romaanis.

4.2.2 Peategelaste analüüs romaanis „Apteekeer Melchior ja timuka tütar“

„Timuka tütre“ peategelased on valitud, arvestades kriminaalloo hargnemist. Nad on lugeja jaoks üllatuslikud, kuna ei pruugi alati vastata lugeja ootustele. Näiteks Wibeke Bose, kelle puhul lugeja oodanuks pikemat osalust romaanis või Steffen, kes osutus otsitud kurjategijaks.

Sarja läbiv peategelane on apteekri ametit pidav Melchior Wakenstede, keda on võrreldud ka Hercule Poirot'ga (Helme 2012: 6). Ta oli apteekriametit õppinud oma isalt ning soovib seda õpetada ka oma pojale, kes kannab samuti Melchiori nime. Tal on ka tütar, kes kannab nime Agatha, mis võib vihjata Indrek Hargla isiklikule sümpaatiale Agatha Christie suhtes, kes Hargla väitel on kriminaalkirjanduse absoluutne tipp – „*sest keegi pole parem kui tema*“ (Herodes, Hargla).

Melchiori tegelaskuju retseptsioon on olnud küllaltki ambivalentne. Raul Sulbi leiab, et Melchiori tegelaskuju on igav ning eriti põnevamaks ei tee teda ka suguvõsa needus, mis Sulbi arvates jääb kaunis ähmaseks, vähemalt alguses. Samuti leiab Sulbi, et apteekrina pole Melchior samuti suurem asi, peamine on apteeginapsu segamine ning linnarahvaga joomine, mistõttu ta nimetab Melchiorit ka lausa „pohmelliartstiks“. (Sulbi 2010)

Paavo Matsin suhtub Melchiorisse positiivsemalt ning leiab laiemalt võttes, et Melchior on hea baas Tallinna-müüdiloole. Tõmmates mitmeid paralleele, nimetab Matsin teda „uueks Holmesiks“. Matsin leidis Indrek Harglale omase „harglalikkuse“ Wakenstedede suguvõsaneeduses, mille tulemusena detektiiv ja tema esiisad „*roomavad alasti poris, karjuvad, visklevad, rebivad endalt juuksed peast, purevad liha oma kontidelt, küünistavad omal silmad peast*“ ja mille vastu aitab ainult õige naine. (Matsin 2010)

Melchior Wakenstede tumedam pool tuleb välja aeg-ajalt tekkivate hullushoogude näol, millele romaanisarja autor sarja kolmanda osa lõpuks veel põhjalikumalt selgitust pole andnud: „*Sest aastasadu on Wakenstede meesliini jälitanud üks kohutav needus, mille vastu pole keegi rohtu leidnud. Wakensteded õpivad apteekriametit ja otsivad abi pühakutelt, et lõpuks ometi katkeks see nuhtlus, mis nende mehi hauda viib. See on hull tõbi, mis kandub meesliini pidi edasi, ja viimastel aastatel olid ka Melchiori tõvehood raskemaks läinud.*“ (Hargla 2011: 22). Kui needus välja jätta, tundub Melchior üsna

neutraalne – positiivne tegelaskuju. Ta saab kõigi linnaelanikega hästi läbi, teda austatakse, ta pole patustaja ning tal pole väga teravalt välja joonistuvaid negatiivseid iseloomujooni. Ilmselt siis see, miks Raul Sulbi leiab tegelaskuju igavavõitu olevat.

Küll aga saab „Timuka tütar“ üllatava lõpplahenduse, kui tuleb välja (ajaliselt küll kunagi hiljem, mitte 1422. aastal), et antagonist Steffeni pärisnimi oli Barthel Wakenstede ja ta oli pärit Melchiori suguvõsast ning puutunud kokku ka Melchiori mõne esivanemaga (kas vanaisa või isa?), kes oli talle vanaonu. Nii on tekitatud Melchiorile siiski mitmeid lahtiseid niite, millele lugeja ootab järgmistest romaanisarja osadest vastuseid.

Romaani „Timuka tütar“ keskne tegelane on Steffen, kes on nii-öelda *con artist/confidence artist* ¹⁶.

Indrek Hargla on öelnud, et idee petturist (*con artistist*’ist) oligi esimene, mis selle romaani puhul esile kerkis, teisena ka keskaegsed ideed ja käsitlused mälust. Edasi hakkas ta mõtlema, et milliste teiste tegelastega võiks selline karakter kokku puutuda. (Hargla 2013)

Nii seoti kaks elementi (*con artist* ja „mälu teema“) omavahel ja tekkiski Steffeni tegelaskuju. Tema usaldusväärsus ei suurenda alguses mitte ainult kirjeldused tema heast käitumisest ja sõbralikkusest, vaid ka mõtted, mis hajutavad lugeja kahtluse, et tegemist võiks olla pahatahtliku kurikaelaga. Mitu lehekülge tekstist (lk 138-142) kirjeldavad seda, mida Steffen tundis, kartis, mõtles – ta oli päriselt mälu kaotanud. Steffeni seotusele Melchiori suguvõsaga antakse vargsi märku ka lk 139: „*Apteeker Melchior, Melchior Wakenstede oli kindlasti üks mees Tallinnas, kes sai Steffenile abiks olla. Aga selles mehes oli midagi eriskummalist, midagi, mis tekitas Steffenis pelglikkust. Midagi tema silmades? Või midagi tema nimes? Ometi aimas ta selles mehes midagi ... tuttavat? Ta ei osanud arvata, ta ei osanud sellele tundele nime anda.*“. Kuid niivõrd suuremahulise teose puhul on loomulik, et lugeja võib selle üsna

¹⁶ *Confidence artist/Con artistiks* (ingl. k lihtsustatult „pettur“) nimetatakse tegelast, kes petab teisi, saavutades esialgu nende usalduse. Ta kasutab ära suhtlemisel inimpsüühika omadusi, nagu ausus, kaastunne, kergeusklikkus, naiivsus jms. (Allikas: Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Confidence_trick Vaadatud 07.05.2013)

kiiresti ära unustada või siis sellele tähelepanu pöörata hoopis teisel lugemiskorral (mis iseenesest annab lugemisnaudingut juurde).

Steffeni enda roll teoses saab avalöögi, kui Wibeke näeb (lk 17), kuidas „üks mees tappis teise“. Järgnevalt selgub justkui, et tegemist polnud siiski tapmisega, vaid rünnakuga, kui leitakse vigastatud Steffen, kes on ka mälu kaotanud. Loo arenedes võidab Steffen linlaste usalduse ning asub tööle kaupmees Werdynchuseni juures, samal ajal püüdes mälu taastada. Alles teose lõpus paljastab Melchior, et just Steffen oli tapja, keda Wibeke oli näinud. Juhuse tõttu aga oldi teda ennast hiljem teeröövlite poolt rünnatud ning ta kaotas mälu. Hiljem, mälu taastudes taipas Steffen, et Wibeke ja vend Wikerus on asjast aimu saanud ning tappis ka nemad. (Hargla 2011)

Steffeni tegelaskuju on esitatud nii, et kuigi on vihjeid müsteeriumi lahenduse kohta, pole neid piisavalt, et tabada ära loo tegelikku käiku – selleks peab lugeja kannatlikult Melchiori lahenduskäigu ära ootama. Hargla on ka ise öelnud, et lugejale võib anda mingi teatava info, kuid selle andmisega ei pruugi päris lõpuni minna – otsad nii-öelda lahtiseks jätta, kuid samas on mõrvar loos algusest saadik (Juur, Hargla 2013).

Kolmas peategelane, kellest romaan õigupoolest algabki – nii sisuliselt kui ka pealkirjast, on teose nimitegelane, timuka tütar ise – Wibeke Bose.

Wibeke Bose on 17-aastane neiu, kellest hakkabki kogu lugu hargnema. Ta on näinud oma isa tegemas timukatööd, kuid näeb seekord ühte meest teist tapmas. Sõna „tapmas“ rõhutab kangelanna nii palju, et see peaks andma hiljem väikese põhjuse kahelda asjaolus, et tapetuks nimetatud mees siiski elusana välja ilmub. Tegemist oli tapja endaga. Kriminaalloo autor aga peabki osavalt lugejat juhtima, panema ta mõtlema nii, nagu tema seda soovib.

Ja tundub, et autor soovib panna lugejat mõtlema nii, nagu oleks Wibeke Bose üks põhilisi tegelasi – nii võtmeisik kui ka peategelane, kes romaani lõppedes oma õnne leiab. Mida muud võiks alguse ning pealkirja põhjal arvata. Kuid nii see ei ole ja üllatuslikult kaotab noor Wibeke oma elu romaani II osa lõpus.¹⁷

¹⁷ Romaan on jaotatud kolme osasse, mis igaüks algavad esimese peatükiga. Täpsemalt peatükid ja osade jaotus välja toodud: Lisa 1.

4.2.3 Naistegelased

Mart Juur leiab Kirjandusministeeriumi saates, et „Apteeker Melchior ja Pirita kägistaja“ on võrdlemisi feministlik teos, kuna näitab naise olukorda ühiskonnas (Juur, Hargla 2013). Uurimistöö autor väidab, et kohati on feministlikku alget ka „Timuka tütres“, kuna lisaks sellele, et tuuakse välja mitme naise eluolu kirjeldus – Wibeke (timuka tütar), Else Werdynchusen (Rootsist pärit kaupmehe naine), Keterlyn (apteekri naine) - pööratakse tähelepanu ka nende hingeelule ja tunnetele. Kohati tundub, et autor pööras Keterlyni (Melchiori naine) ohverdusele rohkem tähelepanu kui Melchior tegelasena ise. Näiteks kirjeldab ta Melchiori needusega toimetulemise raskust:

„Tema näkku oli kirjutatud kakskümmend aastat elu Wakenstede needusega. Ei ole lihtne armastada meest, kelle silmades võib vahel läikida hullumeelsus, sest selle ravimiseks pead sa ära andma osakese enda hingest.“

Kui Keterlyni kujutatakse ennastohverdava, armastava, truud, hoolitseva ja malbe ema ning abikaasana, siis Elset, Rootsist pärit saksa kaupmehe abikaasat kujutab autor võimuka ning uhkena: *„Samavõrra kui emand Else oli ilus, oli ta ka asine ja võimukas naisterahvas. /--/ See on naine, kes teab oma hinda ja väarikust ja pole ühelegi mehele enda saamist kergeks teinud. See on naine, kes teeb seda, mida tahab ja millal tahab, ja saavutab alati selle, mida tahtnud on.“* Tundub, nagu looks autor tegelastevõrgustiku vastandades karakterite omadusi – meeldivad karakterid saavad endale erinevad positiivsed omadused, vähemmeeldivamad aga vastanduvad meeldivatele negatiivsemate omadustega. Nii vastandub ka timuka tütar Wibeke Bose tisleritütar Lype Holtele, esimene on uhke ning vooruslik, teine aga kergemeelne. Samuti vastandub Else oma toatüdrukule Clarele. Else esindab kõrgemat klassi *„Igatahes linna peal räägiti, et Else Werdynchusen käitub ja näeb välja nagu mõni aadlidaam, mitte aga kaupmeheemand“* (Hargla 2011: 99), Clare aga madalamat, olles trullakas, jutukas (samal ajal kui Else tavatses napolisõnalisi ja konkreetseid vastuseid anda), mitte eriti arukas ning naiivne.

Siiski tundub Hargla kujutus naiste olukorrast üsna positiivne, taaskord justkui ideaalmudel. Meestegelaste suhtumine naistegelastesse on pigem positiivne ja heatahtlik [näiteks kuidas timukas salaja naiskurjategijate piinu karistamisel leevendab; samas on ka lisatud, et ega *„naised polnud sellised mõrtsukad ja kirikuvargad“*, mistõttu neid

rattale ei pandud piinlema (lk 58)]. Samas Helmi Mäelo kirjeldab, kuidas keskajal peetakse naist kõige kurja juureks ning kirikuisad arutlevad teemadel, kas naine üldse on inimene¹⁸ (Mäelo 1999: 22). Georges Duby kirjeldab, kuidas naise olukord perekonnas oli üsna karm, ainuke eesmärk oli võimalikult heale mehele saada, kuna pärand puudutas enamasti meessoost isikuid. Samuti kirjeldas ka tema negatiivse alatooniga suhtumist naistesse: naiste pisaraid ei peetud matustel oluliseks ja „kui mehed naistest juttu teevad, siis ainult kui millestki teisejärgulisest“. (Duby 2007: 58) Sellisel ajaloolise tausta kuvandil tundub Hargla loodud kujutluspilt naistest ja nende olukorrast keskajal inimlik ning helge.

¹⁸ Küsimus tekkis sellest, et kas ladina *homo* ei tähenda ainult meest. Lõpuks jõuti siiski järeldusele, et kuna Kristus on sündinud naisest, peab ta ikka inimene olema (Mäelo 1999: 22).

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida keskaegse Tallinna kujutamist Indrek Hargla romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“. Pealkiri „Keskaegne Tallinn“ Indrek Hargla romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ võtab kokku töös uuritavad Tallinna tasandid – Tallinn kui linnaruum, Tallinna kui linna olme ja sealsed inimesed (tegelased).

Töö esimene peatükk selgitab lahti mõisted ajalooromaan ja kriminaalromaan, kuna „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ on neid mõtlemat.

Teises peatükis keskendub uurimistöö autor ruumikujutlusele – annab ülevaate reaalsest keskaegsest Tallinnast, analüüsib fiktsionaalset ruumi ning Indrek Hargla loodud kujutlust keskaegsest Tallinna linnast.

Kolmandaks peatükiks on käsitus olmest. Täpsemalt toob töö autor välja, milline võis olla keskaegne olme ning kuidas seda uuritud on ning analüüsib olme kujutamist ka „Timuka tütres“.

Neljanda peatüki sisuks on tegelased. Kõigepealt annab uurimistöö autor ülevaate keskaegsest inimesest, seejärel analüüsib peategelasi ning naistegelasi „Timuka tütres“.

Bakalaureusetöös kasutas autor allikatena käsitlusi keskaegsest maailmast (Goff, Duby, Ginzburg, Kala jt), kirjandusteoreetilisi käsitlusi (Annus, Moretti, Neithal, Lotman), retsensiooni (Sulbi, Helme) ja intervjuusid „Timuka tütre“ autori Indrek Harglaga, millest üheks oluliseks allikaks oli ka autori enda kirjalik vestlus Harglaga. Analüüsiallikaks oli romaan „Apteeker Melchior ja timuka tütar“.

„Apteeker Melchior ja timuka tütar“ ei ole mitte ainult ajalooromaan, vaid ka kriminaalromaan ning kahtlemata on kriminaallugu tugev ning keeruliselt üles seatud. Siiski on selle töö huviorbiidiks olnud just kriminaalloo taust – kontekst, kuhu kriminaallugu asetatud on.

Keskaegse Tallinna ruum on „Timuka tütres“ väga olulisel kohal, selle paremaks mõistmiseks on lisatud romaanile mitmed kaardid. Siiski tuleb tänu kohanimedega varustatud peatükkidele lugeja kujutluses kohtade, tänavate ja hoonete kujutus

iseenest silme ette. Ta muudab mõned punktid topograafiliselt olulisemaks, annab neile ülesande ja kirjeldab neid ning seda, kuidas see koht on geograafiliselt seotud teiste kohtadega.

Olme temaatika kumab läbi pea igas tegevuses ja detailis. Hargla on olme kujutamisel muutunud isegi kirjutatavat keelt arhailisemaks. Ta on sidunud kõik sündmused nendega, mis ka ajalooliselt aset leidsid ning kasutanud enda teadmisi näiteks õigusajaloost loomaks tugevat seadusandluse pilti keskaja Tallinnas. Kuigi Hargla loodud olmekujutlust keskaegsest Tallinnast ei saa üks-ühele võtta ajaloolise Tallinnga, annab see palju juurde romaanis loodud universumile.

Tegelaste kujutamisel on Hargla loonud endale süsteemi, reeglistiku, millest lähtuda – tegelased on omavahel erinevad, nende omadused hakkavad kujunema vastavalt nende rollile tekstis. Sageli Hargla vastandab tegelaste omadusi, mis muudab nad mitmekülseks ning huvitavaks. Indrek Hargla ei unusta sealjuures ära ka tegelaste nõrku külgi. Siiski võivad tegelased teinekord peegeldada rohkemgi tänapäeva inimest kui keskaegset – kuid ega ajaloolasedki ei suuda rekonstueerida täiesti autentset pilti keskaja inimesest. Samas, et tegelane oleks keskaja olustikus usutav, on tegelaste tegevusalad seotud võimalikult keskajale omaste ametitega.

Melchiori romaanisari ei pruugi mitte olla vaid turgutus Eesti ajaloo- ning kriminaalromaanile, vaid ka Tallinna kohta käivate müütide ning legendide loomisele, mis kindlasti tõstaks turistide huvi selle linna suhtes.

Uurimistöö autor leiab, et kuigi Melchiori sari on pälvinud palju tunnustust ning tähelepanu, pole kirjanduslikke ülevaateid sellest veel kirjutatud. Ilmunud on juba neli osa, mis on oma väärtuslikkust juba tõestanud ning peaks andma piisavalt materjali, et romaane uurida ka akadeemilisel viisil.

Allikad

Kirjandus

1. Alla, Hendrik, Hargla, Indrek. Indrek Hargla jaoks on kirjandus teraapia. 2012. <http://www.postimees.ee/726426/indrek-hargla-jaoks-on-kirjandus-teraapia/>. Vaadatud 30.03.2013.
2. Annus, Epp. Kuidas kirjutada aega. Doktoriväitekiri. Tallinn: 2002. Underi ja Tuglase kirjanduskeskus.
3. Duby, Georges. Guillaume le Maréchal ehk Maailma parim rüütel. Tallinn: 2007. Varrak.
4. Ginzburg, Carlo. Juust ja vaglad. Ühe 16. sajandi möldri maailm. Tallinn: 2000. Varrak
5. Goff, Jaques Le jt. Keskaja inimene. Tallinn: 2002. Avita.
6. Grünfeldt, Inna. Indrek Hargla otsib emotsionaalset tõe; <http://www.virumaateataja.ee/827166/indrek-hargla-otsib-emotsionaalset-tode/> Vaadatud 15.04.2013
7. Hargla, Indrek. Apteeker Melchior ja timuka tütar. Tallinn: 2011. Varrak
8. Helme, Peeter. 2012. Master of Magic and Murders. Estonian Literary Magazine. No 34. Spring 2012: 3-7. Tallinn.
9. Helme, Peeter. Hargla, Indrek. 2010. Vägivald, surm ja vihkamine – Indrek Hargla uued lood keskajast. <http://www.ekspress.ee/news/areen/uudised/vagivald-surm-vihkamine-indrek-hargla-uued-morvalood-keskajast.d?id=31579327>. 15. 04.2013.
10. Herodes, Kristiina. Hargla, Indrek. Apteeker Melchiori detektiivitöö sünnib pärast tööaega. <http://www.vm.ee/?q=node/13689> Vaadatud 26.05.2013.
http://www.looming.ee/index2.php?archive_mode=article&articleid=792 Vaadatud 20.04.2013.
11. Kala, Tiina jt. Kümme keskaegset tallinlast. Tallinn: 2006. Varrak.
12. Kreem, Juhan. Linnaametnik joonistab. Sulejoonistused Tallinna rae keskaegsetes arveraamatutes. Tallinn: 2009. Tallinna Linnaarhiiv.
13. Kõiv, Mait. Laur, Mati. Inimene. Ühiskond. Kultuur. II osa. Keskaeg. Tallinn: 2007. Avita.
14. Lehari, Kaia. Ruum. Keskkond. Tallinn: 1997. Eesti Kunstiakadeemia.
15. Lotman, Juri. Kunstilise teksti struktuur. Tallinn: 2006. Tänapäev.
16. Matsin, Paavo. 2010. Melchior on hetero! http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=11430:melchior-on-hetero&catid=7:kirjandus&Itemid=9&issue=3255 Vaadatud 15.04.2013.

17. Moretti, Franco. Atlas of the European novel: 1800-1900. London, New York: 2009. Verso.
18. Mäelo, Helmi. Eesti naine läbi aegade. Tallinn: 1999. Varrak.
19. Neithal, Reet. Mis on mis kirjanduses. Kirjandusterminite leksikon keskkoolile. Tallinn: 1999. Koolibri.
20. Sulbi, Raul. 2010. Ratsanik...vabandust, apteeker Melchior. <http://needread.wordpress.com/2010/12/21/ratsanik-vabandust-apteeker-melchior/> Vaadatud 23.04.2013
21. Sulbi, Raul. 2011. Selle suve menuraamat: minevikuta nooruk keset mõrvakarusselli Tallinnas aastal 1422. <http://needread.wordpress.com/2011/08/06/selle-suve-menuraamat-minevikuta-nooruk-keset-morvakarusselli-tallinnas-aastal-1422/> Vaadatud 23.04.2013.
22. Varik, Aet. Apteeginaps ajaloomälu turgutuseks.

Audio- visuaalsed allikad

1. Treufeldt, Indrek. Hargla, Indrek. Kahekõne. 2011. <http://etv.err.ee/arhiiv.php?id=122457> Vaadatud 03.04.2013.
2. Ibrus, Indrek. 2012. Indrek Ibrus transmeediast ja apteeker Melchiorist. <http://www.melchiorfilm.eu/est.html> Vaadatud 24.05.2013.
3. Helme, Peeter. 2010. Uus raamat. Indrek Hargla - „Apteeker Melchior ja Oleviste mõistatus“. http://klassikaraadio.err.ee/helid?main_id=1097773&lang= Vaadatud 25.04.2013.
4. Helme, Peeter. 2011. Uus raamat. Indrek Hargla – „Apteeker Melchior ja timuka tütar“. http://klassikaraadio.err.ee/helid?main_id=1263633&lang= Vaadatud 15.05.2013
5. Raud, Mihkel. Hargla, Indrek. Kolmeraudne. <http://www.tv3play.ee/play/267463/> Vaadatud 06.05.2013.
6. Aarma, Jüri. Hargla, Indrek. 2013. Kukul külas. <http://podcast.kuku.ee/2013/02/10/kukul-kulas-2013-02-10/> Vaadatud 20.05.2013.
7. Juur, Mart. Hargla, Indrek. 2013. Kirjandusministeerium. <http://etv.err.ee/arhiiv.php?id=138676> Vaadatud 25.05.2013.

Avaldamata allikad

1. Hargla, Indrek. 2013. Kirjavahetus. 20. märts – 21. aprill. Materjal uurimistöö autori valduses.

Summary

The aim of current Bachelor thesis is to focus on the reflection of medieval Tallinn in the novel „Apothecary Melchior and the Hangman's Daughter“ by Indrek Hargla. The title „Medieval Tallinn in Indrek Hargla's novel „Apothecary Melchior and the Hangman's Daughter“ describes well the two different layers of Tallinn that are being investigated more deeply under this research. On one hand Tallinn as a town with well regulated laws and norms. And on the other Tallinn's atmosphere from a common household approach together with the people and the characters.

The first chapter of this work explains the more deeply the concepts of an historical novel and a crime novel. Certainly has to be kept in mind that the „Apothecary Melchior and the Hangman's Daughter“ is a mixture of both of these genres.

The second paragraph of the work the author of this research concentrates more on the setting of the novel – gives an overview of the realistic description of Medieval Tallinn and analyses the fictional setting that Indrek Hargla has created. As a conclusion it can be said that even if the description of the surrounding setting can not be taken as a historical fact and moved 'one on one' to the realistic setting, the image that Hargla creates in the novel is much more stronger thanks to the many details he has vividly described.

In centre of the concentration in the third paragraph is the Medieval household. More precisely, the author of this work has brought out how the Medieval Tallinn could have looked like and how historians are describing the city. Also the comparison with the household in the „Hangman's Daughter“ is being analysed.

In the forth paragraph the characters are being looked more closely. Firstly an overview of the medieval person has been described after which the characters of the novel are analysed.

As the sources the author of this Bachelor thesis has used for the interpretation of the medieval world (Goff, Duby, Ginzburg, Kala etc.), theoretical literature sources (Annus, Moretti, Neithal, Lotman), a review (Sulbi, Helme) and also the interviews with the author of „Hangman's Daughter“ Indrek Hargla. One very important source material is also the interview made by the author of the thesis with Indrek Hargla himself. The

subject matter and the main source material was the novel „Apothecary Melchior and the Hangman's Daughter“.

The „Apothecary Melchior and the Hangman's Daughter“ is not only a historical novel but a crime novel. Most definitely is the leading subject the criminal theme and what makes it exciting for a reader to follow is the complicatedly reconstructed storyline. Although, an important role plays the context where the novel is taking place. The setting where the characters are placed makes the storyline very authentic and for a better understanding maps of the Medieval Tallinn are included. The streets are named and the reader can imagine vividly the buildings and how the surroundings must have looked like. Every detail and action refers to the context, even the language that has been spoken is more archaic compared to the language used today. The author has managed to link each action also with the events that actually have taken place historically.

The characters that Hargla has created follow a certain pattern: all of the characters are different from each other and their characteristics are starting to develop according to their roles in the text. Often Hargla even opposes the characters in order to make them more controversial and interesting. The weak sides of person are not forgotten and reflected on the characters as well. However, most likely the characters act more according to the standards of today's person than the medieval one.

The series of novels about the wise apothecary Melchior may not only be a nice addition to Estonian history and crime novels but also helps to enliven the many myths and legends that have been told about Tallinn's Old Town and interesting to hear for both locals and tourists.

Despite of the huge popularity of the book „Apothecary Melchior and the Hangman's Daughter“ it is somewhat surprising that the novel has yet not been analysed in any academic writings. Therefore the author of this thesis finds that it is important to fill in the gap and to give an overview of the historical crime novel „Apothecary Melchior and the Hangman's Daughter“. Current work gives a brief insight how the author has approached the place, household and characters in the Medieval times and what is the connection with the historical approach. The author hopes that current work is only a

starting point in the academical writings about the Melchior novel series and there will be more reviews to come in upcoming years.

Lisa 1. Romaani „Apteeker Melchior ja timuka tütar“ sisukord ja tegevuspaigad

I osa

1. Linnamüüri ees Seppade ja Karjavärava vahel, 16. sept, õhtupoolik
2. Tallinna sadam, 17. september, enne lõunat
3. Mäealuse tänav, turuplats, dominiiklaste konvent, 17. september, lõuna
4. Dominiiklaste konvent, 17. september, enne ja pärast vesperit
5. Tallinn, septembri teine pool
6. Dominiiklaste konvent, 25. september, ennelõuna
7. Dominiiklaste konvendi kapiitlisaal, 25. september, lõuna
8. Dominiiklaste konvent, 25. september, pärastlõuna
9. Kaupmees Werdynhuseni maja, Suure Rannavärava ja Laia tänava vahel, 26. september, pärastlõuna

II osa

1. Toompea völla, Antoniuse mäe taga, 1.oktoober, varahommik
2. Melchiori apteek, 1. oktoober, lõuna
3. Toompea, 1. oktoober, lõuna
4. Dominiiklaste konvent, 2. oktoober, hommik
5. Werdynhuseni maja, 2. oktoober, lõuna
6. Melchiori apteek, 6. oktoober, lõuna
7. Toompea nõlv ja marstall, 6. oktoober, pärastlõuna
8. Tallinnast lõunas, Karjatänav ja Völla mäe vahel, 7. oktoober, pärastlõuna-õhtu
9. Dominiiklaste konvendi juures ja Werdynhuseni majas, 8. oktoober, lõuna-õhtupoolik
10. Kaupmees Werdynhuseni maja, 9. oktoober, hilisõhtu
11. Kaupmees Werdynhuseni maja ja Melchiori apteek, 9. oktoober, öö-lõuna

III osa

1. Timukas Bose maja, Mäealuse tänav, 9. oktoober, õhtu
2. Dominiiklaste konvent, 10. oktoober, varahommik
3. Bolemanni saun, Mäealuse tänav, 10. oktoober, keskhommik
4. Werdynhuseni maja, 10. oktoober, lõuna
5. Raekoja ümbrus, 10. oktoober, pärastlõuna
6. Werdynhuseni maja, 10. oktoober, õhtu
7. Melchiori apteek ja Toompea nõlv, 11. oktoober, hommik-lõuna
8. Raekoda, 11. oktoober, lõuna-õhtu
9. Raekoja väljak, 11. oktoober, õhtu
10. Dominiiklaste konvent, 12. oktoober, hommik
11. Melchiori apteek, 12. oktoober, hommik
12. Werdynhuseni maja, 12. oktoober, õhtu
13. Tsistertslaste püha Miikaeli nunnaklooster, pruulikoja kõrtsituba, 13. oktoober, ennelõuna

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina , Jaanika Siimets (sünnikuupäev: 03.05.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Keskaegne Tallinn Indrek Hargla romaanis „Apteeker Melchior ja timuka tütar““, mille juhendaja on Liina Lukas,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **28.05.2013**